

DOI: <https://dx.doi.org/10.51788/tsul.ccj.3.1./TSKP6713>
UDC: 343.851(045)(575.1)

IQTISODIYOT ASOSLARIGA QARSHI JINOYATLARNING TURI SIFATIDA BOJXONA TO'G'RISIDAGI QONUNCHILIKNI BUZISHNING OBYEKTIV BELGILARI TAHLILI

Ermashov Jengis Maratovich,
yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori (PhD)
ORCID: 0000-0003-2967-5266
e-mail: j.ermashov1977@mail.ru

Annotatsiya. Mazkur maqolada iqtisodiyot asoslariga qarshi jinoyatlarning bir turi sifatida bojxona qonunchiligi buzilishining obyektiv belgilari tahlil qilingan. Maqolada ushbu jinoyat obyekti o'rganilgan hamda umumiy, maxsus, turdosh, bevosita asosiy va bevosita qo'shimcha obyektlariga ko'ra tasniflangan. Shuningdek, qonunchilikdagi so'nggi yangiliklarni inobatga olgan holda, ushbu jinoyat obyektlarining tarkibiga aniqlik kiritilishi tahlil qilinayotgan jinoyat tarkibidan, jumladan, xavfli chiqindilar va mamlakatimizga import qilinishi taqiqlangan buyumlarni jinoyat predmeti doirasidan chiqarish zaruratidan kelib chiqadi. Bundan tashqari, mazkur tadqiqotda bojxona to'g'risidagi qonunchilikni buzishning obyekti tomoni, uning asosiy va fakultativ belgilari, ularning qilmish kvalifikatsiyasiga ta'siri kabi masalalar atroflicha tahlil qilingan. Xususan, ushbu jinoyatning obyektiv tomonini tashkil etuvchi harakatlar ro'yxati va xorijiy davlatlar jinoyat qonunchiligida mustahkamlangan ro'yxati qiyosiy tahlil qilingan. Ishda tahlil qilingan har bir holat yuzasidan muallifning asosli xulosa va takliflari ishlab chiqilgan. Tadqiqot natijasida bojxona to'g'risidagi qonun hujjatlarini buzganlik uchun javobgarlikni belgilovchi milliy jinoyat qonunchiligini takomillashtirish yuzasidan aniq takliflar bildirilgan.

Kalit so'zlar: bojxona to'g'risidagi qonunchilikni buzish, iqtisodiyot asoslariga qarshi jinoyat, jinoyatning obyekti, jinoyatning obyektiv tomoni, iqtisodiyot sohasining xavfsizligi, xavfli chiqindilar, kontrabanda, bojxona nazorati, bojxona hujjatlari yoki vositalari, deklaratsiya, tovar yoki boshqa qimmatliklar.

АНАЛИЗ ОБЪЕКТИВНЫХ ПРИЗНАКОВ НАРУШЕНИЯ ТАМОЖЕННОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА КАК ВИДА ПРЕСТУПЛЕНИЯ ПРОТИВ ОСНОВ ЭКОНОМИКИ

Ермашев Женгис Маратович,
доктор философии по юридическим наукам (PhD)

Аннотация. В данной статье анализируются объективные признаки нарушения таможенного законодательства как вида преступления против основ экономики. В статье анализируется объект данного преступления и классифицируются его общие, специальные, однородные, непосредственно основные и непосредственно дополнительные объекты. Также уточняется состав объектов данного преступления с учетом последних нововведений в законодательстве, автор исходит из необходимости исключения из состава объектов анализируемого преступления опасных отходов и предметов, запрещенных к ввозу в нашу страну, в том числе по правоустанавливающим документам. Кроме того, в данном исследовании подробно анализируются такие вопросы, как объект нарушения таможенного законодательства, его основные и дополнительные признаки, их влияние на квалификацию деяния. В частности, проводится сравнительный анализ перечня действий, составляющих объективную сторону данного преступления, и перечня, установленного в уголовном законодательстве зарубежных стран. По каждому анализируемому в работе случаю разработаны обоснованные выводы и предложения автора. В результате исследования внесены конкретные предложения по совершенствованию национального уголовного законодательства, определяющие ответственность за нарушение таможенного законодательства.

Ключевые слова: нарушение таможенного законодательства, преступление против основ экономики, объект преступления, объективная сторона преступления, безопасность экономической сферы, опасные отходы, контрабанда, таможенный контроль, таможенные документы или инструменты, декларирование, товары или иные ценности.

ANALYSIS OF OBJECTIVE SIGNS OF VIOLATION OF CUSTOMS LAW DOCUMENTS AS A TYPE OF CRIME AGAINST THE FUNDAMENTALS OF ECONOMY

Ermashev Jengis Maratovich,
Doctor of Philosophy (PhD) in Law,
e-mail: j.ermashev1977@mail.ru

Abstract. This article analyzes the objective signs of violation of customs legislation as a type of crime against the fundamentals of economy. The object of this crime is

analyzed in the article and classified into general, special, similar, directly main and directly additional objects. Also, clarifying the scope of the objects of the crime, taking into account the latest innovations in the legislation, the need to exclude from the scope of the analyzed crime, including hazardous waste and items prohibited to be imported into our country by legal documents are also analyzed in the article. In addition, in this research, issues such as the object of violation of the customs legislation, its main and optional signs, and their influence on the qualification of the act are analyzed in detail. In particular, the list of actions constituting the objective aspect of this crime and the list established in the criminal legislation of foreign countries are comparatively analyzed. Reasonable conclusions and proposals of the author have been developed for each case analyzed in the work. As a result of the study, concrete suggestions were made regarding the improvement of the national criminal legislation, which determines responsibility for the violation of the customs legislation.

Keywords: *violation of customs legislation, crime against economic fundamentals, object of crime, objective aspect of crime, security of the economic sphere, hazardous waste, smuggling, customs control, customs documents or instruments, declaration, goods or other valuables.*

Kirish

Muayyan ijtimoiy xavfli qilmishni jinoyat deb baholash uchun zarur bo'lgan obyektiv va subyektiv belgilar yig'indisi nazariy jihatdan jinoyat tarkibini tashkil etadi. Ma'lumki, obyektiv belgilar deganda, jinoyat tarkibining obyekti va obyektiv tomoni tushuniladi.

Bojxona to'g'risidagi qonunchilikni buzish jinoyatining obyektini to'g'ri aniqlash ushbu jinoyatning ijtimoiy xavflilik darajasi haqida to'g'ri tasavvur hosil qilish uchun asos bo'lib xizmat qiladi. Sababi bunday holatda bojxona to'g'risidagi qonunchilikni buzishning aynan qaysi munosabatlarga tajovuz qilishi uning ijtimoiy xavflilik darajasini ifodalaydi. Bu haqda M. Usmonaliyev "Jinoyatning obyekti har bir jinoyat tarkibining zaruriy belgisidir. Jinoyatning obyekti har bir tarkibining zaruriy belgisi bo'lishi bilan birga, muayyan jinoyatning mohiyati va uning ijtimoiy xavflilik darajasini ham belgilaydi" [1, 154-b.], deb ta'kidlagan edi. Shu jihatdan olib qaraganda, bojxona to'g'risidagi qonunchilikni buzish jinoyatining obyektini tahlil qilish va o'rganish asosida uning ijtimoiy xavfliligi namoyon bo'ladi. Xususan, iqtisodiyot asoslariga qarshi jinoyatlar tizimida bojxona to'g'risidagi qonunchilikni buzish jinoyatining ijtimoiy xavfliligi alohida o'rin egallaydi.

Ikkinchi obyektiv belgi hisoblangan bojxona to'g'risidagi qonunchilikni buzishning obyektiv tomoni ham bunday qilmishlarga to'g'ri baho berishda muhim huquqiy ahamiyat kasb etadi. Jumladan, obyektiv tomon jinoiy javobgarlik asosining tarkibiy qismi sifatida jinoiy xulq-atvorni jinoiy bo'lmagan xulq-atvor hamda o'xshash bo'lgan jinoyat tarkiblarini bir-biridan farqlash imkonini beradi, qolaversa, sodir etilgan qilmishning ijtimoiy xavflilik darajasi ko'p jihatdan jinoyat obyektiv tomonining xususiyati bilan belgilanadi.

Material va metodlar

Mazkur tadqiqot jarayonida uchta savolga javob topishga harakat qilindi: birinchidan, bojxona to'g'risidagi qonunchilikni buzishning obyekti qaysi ijtimoiy munosabatlar hisoblanadi; ikkinchidan, qonunchilikda bojxona to'g'risidagi qonunchilikni buzishning predmeti to'g'ri belgilanganmi; uchinchidan, ushbu jinoyat obyektiv tomondan qanday harakatlar orqali sodir etiladi?

Ushbu savollarga javob topish maqsadida mazkur tadqiqotda qonunchilik, shu jumladan, qonunchilik hujjatlari, uni qo'llash amaliyoti va ushbu masalaga doir olimlarning asarlaridan foydalanildi hamda muallifning xulosa va takliflari ishlab chiqildi.

Mazkur tadqiqotni amalga oshirishda ilmiy bilishning tizimli, mantiqiy (analiz, sintez), qiyosiy-huquqiy tahlil usullaridan foydalanildi.

Tadqiqot natijalari

Jinoyat huquqi nazariyasida jinoyat obyektlarini "vertikal" va "gorizontal" tasniflash odat tusini olgan. Jinoyat obyektlarini tasniflashning to'rt bosqichli tizimidan kelib chiqib, bojxona to'g'risidagi qonunchilikni buzishning umumiy, maxsus, turdosh va bevosita obyektlari farqlanadi. Bundan tashqari, "gorizontal" tasnifga ko'ra, bojxona to'g'risidagi qonunchilikni buzishning bevosita obyektini asosiy, qo'shimcha va fakultativ obyektlarga ajratish maqsadga muvofiq.

M.M. Qodirovning fikricha, mazkur jinoyatning obyekti iqtisodiyot xavfsizligini ta'minlaydigan ijtimoiy munosabatlardir [2, 307-b.]. Xuddi shunday fikr O.G'. Zokirova [3, 12-b.] tomonidan ham ta'kidlangan. Ammo bu fikrlar nisbatan umumiy xarakterda bo'lib, bojxona to'g'risidagi qonunchilikni buzish jinoyatining obyekti masalasini to'liq ifoda eta olmaydi. M.H. Rustamboyevning fikricha esa, mazkur jinoyatning bevosita obyekti davlat, yuridik va jismoniy shaxslarning iqtisodiy faoliyat sohasidagi huquq va qonuniy manfaatlariga rioya etilishini ta'minlovchi tovar va boshqa qimmatliklarni O'zbekiston Respublikasi bojxona chegarasi orqali o'tkazishning belgilab qo'yilgan tartibi hisoblanadi [4, 525-526-b.]. Bu yerda bojxona to'g'risidagi qonunchilikni buzishning bevosita obyekti masalasi to'liqroq yoritilgan bo'lsa-da, ammo jinoyat obyektining yuqorida keltirilgan tasnifiga e'tibor qaratsak, bu fikr ham bojxona to'g'risidagi qonunchilikni buzish jinoyatining obyekti xususida to'liqroq xulosa chiqarishimizga imkoniyat yaratmaydi.

Mazkur masala yuzasidan chet el olimlarining fikrini o'rganadigan bo'lsak, bojxona to'g'risidagi qonunchilikni buzishning maxsus obyekti sifatida aksariyat tadqiqotchilar jamiyatning iqtisodiy tizimi [5, 131-b.] yoki mamlakat iqtisodiyotining normal faoliyati va rivojlanishini ta'minlovchi ijtimoiy munosabatlar majmuini [6, 111-b.] qayd etadilar.

Yuridik adabiyotlarda bojxona to'g'risidagi qonunchilikni buzishning turdosh obyektini belgilashga nisbatan ham yagona yondashuv mavjud emas. Aksariyat olimlar bunday obyekt sifatida iqtisodiyot sohasidagi normal faoliyat [5, 131-b.], normal iqtisodiy faoliyatni amalga oshirishga doir ijtimoiy munosabatlar [6, 111-b.], iqtisodiy faoliyat sohasida yuzaga keluvchi ijtimoiy munosabatlar [5, 178-b.], qonuniy iqtisodiy faoliyatga doir munosabatlarni [7, 388-389-b.] belgilaydilar. Ayni paytda A. Chuchayev

va S. Ivanova bojxona to'g'risidagi qonunchilikni buzish jinoyatining turdosh obyekti sifatida bojxona organlarining iqtisodiy, fiskal va muhofaza maqsadlariga erishishga qaratilgan, qonun yo'li bilan tartibga solingan faoliyatini ko'rsatadilar [8, 43-b.]. Shunga o'xshash fikrni S. Nikulin va N. Pikurov ham ilgari suradilar. Ular bojxona to'g'risidagi qonunchilikni buzishni davlatning moliyaviy manfaatlariga tajovuz qiluvchi jinoyatlar guruhiga kiritadilar va amalda mazkur manfaatlarini ushbu jinoyatning turdosh obyekti sifatida e'tirof etadilar [9, 187-b.].

Ba'zi bir olimlar bojxona to'g'risidagi qonunchilikni buzishning turdosh obyekti sifatida bojxona ishi sohasida tovarlar va transport vositalarini bojxona chegarasi orqali o'tkazish jarayonida yuzaga keluvchi ijtimoiy munosabatlarni belgilaydilar. Bojxona huquqiga doir yuridik adabiyotlarda bunday munosabatlar bojxona organlari davlat chegarasini iqtisodiy qo'riqlash funksiyasi va ushbu chegara orqali predmetlar o'tkazilishi ustidan politsiya nazoratini amalga oshirishlari munosabati bilan yuzaga keluvchi munosabatlar sifatida tavsiflanadi [10, 192-b.].

Mazkur ijtimoiy munosabatlar o'z mohiyatiga ko'ra boshqaruvga doir munosabatlar hisoblanadi. Ularning tarkibiy tuzilishini bojxona ishining u yoki bu tarkibiy elementini boshqarish xususiyatlarini aks ettiruvchi alohida, nisbatan tor ijtimoiy munosabatlar guruhlari tashkil etadi. Agar ularga bojxona ishi sohasidagi jinoyatlarni tatbiq etadigan bo'lsak, ularning har biri ijtimoiy munosabatlarning mazkur guruhlardan biriga qaratilgani ayon bo'ladi. Binobarin, ayni shu munosabatlar mazkur jinoyatlarning bevosita obyektlari hisoblanadi.

Afsuski, yuqoridagi mualliflar tomonidan berilgan fikrlarda mazkur jinoyatning obyekti mufassal tarzda yoritib berilmagan. Holbuki, jinoyat huquqida umume'tirof etilgan jinoyat obyekti turlari, ya'ni jinoyatning umumiy, maxsus, turdosh hamda bevosita obyektlarini aniqlash muhimdir.

Mazkur jinoyatning maxsus obyekti iqtisodiyot sohasining xavfsizligini ta'minlaydigan ijtimoiy munosabatlardir. Turdosh obyekti iqtisodiyot asoslariga rioya qilish tartibini ta'minlovchi ijtimoiy munosabatlar hisoblanadi.

Erkin fuqarolik muomalasidagi tovarlar va boshqa predmetlarni O'zbekiston Respublikasining bojxona chegarasidan o'tkazish tartibi va shartlarini belgilovchi ijtimoiy munosabatlarni bojxona to'g'risidagi qonunchilikni buzish jinoyatining bevosita asosiy obyekti deb hisoblash o'rinli bo'ladi. Zotan, bojxona ishining tarkibiy qismi sifatida ular O'zbekiston Respublikasi Bojxona kodeksida ko'rsatilgan davlat bojxona siyosatining maqsad va vazifalarini amalga oshirish bilan bog'liqdir.

Bojxona to'g'risidagi qonunchilikni buzish jinoyati bevosita asosiy obyekt bilan bir qatorda bevosita qo'shimcha va bevosita fakultativ obyektlarga ham tajovuz qiladi.

Bojxona to'g'risidagi qonunchilikni buzishning bevosita qo'shimcha obyekti mazkur jinoyat predmeti va uni sodir etish usullariga bog'liq. Bojxona to'g'risidagi qonunchilikni buzish uchun bunday obyekt sifatida bojxona organlarining normal faoliyati amal qiladi. O'zbekiston Respublikasi bojxona chegarasidan tovarlar va predmetlarni noqonuniy o'tkazishda tashqi iqtisodiy faoliyatni davlat tomonidan boshqarish tartibi buziladi. U tovar va predmetlarni chegaradan o'tkazishning umumiy

tartibi, alohida tovar va predmetlar guruhiga nisbatan esa maxsus tartibni o'z ichiga oladi.

Shuni ta'kidlash lozimki, O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksining 182-moddasini mukammal tahrirda deb aytish qiyin. Qonun tahririga ko'ra, JKning 246-moddasida nazarda tutilgan predmetlardan tashqari barcha predmetlarni 182-modda dispozitsiyasida belgilangan usullar orqali davlat chegarasidan o'tkazish bojxona to'g'risidagi qonun hujjatlarini buzish deb qaraladi. Ammo ayrim turdagi tovarlarning davlat va jamiyat uchun alohida ahamiyati, ularni chegaradan qonunga xilof ravishda o'tkazish boshqa predmetlarni o'tkazishdagi xavfga nisbatan ijtimoiy xavfi yuqoriroq ekanligini inobatga olib, ayrim turdagi predmetlarni JKning 182-moddasi yurisdiksiyasidan chiqarish va 246-moddaning yurisdiksiyasiga kiritish maqsadga muvofiq.

Avvalo, xavfli chiqindilarni kontrabanda predmeti sifatida belgilash o'rinli. Ma'lumki, tabiatda ishlab chiqarish chiqindisiz bo'lib, u yopiq halqa holatida bo'ladi. Ishlab chiqarish faoliyatining yakuniy mahsuli esa yangi ishlab chiqarish sikli uchun omildir. Tabiatnikidan farqli o'laroq, inson tomonidan ishlab chiqarish chiqindili bo'lib, uning yakuniy mahsuli keyingi yangi sikl ishlab chiqarishi uchun omil bo'lmaydi, balki chiqindiga aylanadi. Natijada, birinchidan, tabiiy resurslar zaxirasi kamayib boradi, ikkinchidan, chiqindilar ishlatishga yaroqli bo'lgan yerlarni egallab, atmosfera havosi, yer usti va yer osti suvlari, yerlarni zaharlashiga sabab bo'ladi [11, 3-b.]. "Chiqindilar to'g'risida"gi Qonunga ko'ra, xavfli chiqindilar deganda, tarkibida xavfli (zaharlilik, yuqumlilik, portlovchanlik, tez alangalanib yong'in chiqaruvchanlik, reaksiyaga tez kirishuvchanlik, radioaktivlik) xususiyatlardan loaqal bittasiga ega moddalar mavjud bo'lgan, bunday moddalar fuqarolar sog'lig'i va hayoti, atrof-muhitga o'zi mustaqil tarzda ham, shuningdek, boshqa moddalarga qo'shilganda ham bevosita yoki potensial xavf tug'diradigan miqdorda va shaklda mavjud bo'lgan chiqindilar tushuniladi.

Ayrim olimlar xavfli chiqindilarni taqiqlangan va taqiqlanmagan turlarga bo'ladilar. Ularning fikriga ko'ra, taqiqlangan xavfli chiqindilar deganda ishlab chiqarish, iste'mol jarayonida hosil bo'ladigan qonun hujjatlari bilan taqiqlangan chiqindilar tushuniladi. Ular taqiqlangan chiqindilarni radioaktiv, bakteriologik va kimyoviy turlarga bo'ladilar. Bundan tashqari, chiqindilar hosil bo'lishining eng yuqori darajasidan ortiq ravishda hosil bo'lgan chiqindilar ham taqiqlangan chiqindilar hisoblanadi [12, 64-b.].

Bakteriologik chiqindilar deganda o'zining iste'mol xususiyatini yo'qotgan, tarkibida mikroskopik (asosan bir hujayrali) organizmlar guruhiga kiradigan bakteriyalar, rikketsiyalar va hokazolar hamda o'simlik, hayvon va insonlarda kasallik uyg'otuvchi patogen bakteriyalar mavjud bo'lgan xomashyo qoldiqlari, materiallar, yarimfabrikatlar va boshqa mahsulotlar tushuniladi.

Kimyoviy chiqindilar deganda o'zining iste'mol xususiyatini yo'qotgan, tarkibida D.I. Mendeleyevning davriy elementlar jadvaliga kiruvchi kimyoviy elementlar, shuningdek, toksik xarakterga ega bo'lgan kimyoviy va boshqa birikmalar bo'lgan mahsulotlar, xomashyo qoldiqlari va hokazolar tushuniladi. Kimyoviy chiqindilar tarkibiga insonlar sog'lig'i va hayotiga zarar yetkazuvchi zaharlovchi moddalar, toksik kimyoviy birikmalar, nerv-shol kasalligiga duchor etadigan moddalar (tabun,

zarin, zoman), umumzaharli moddalar (sinil kislotasi, xlorsian) va boshqa moddalar kiradi.

Xavfli chiqindilar atrof-tabiiy muhit va inson sog'lig'iga zararli ta'sir darajasiga qarab vakolatli davlat organlari tomonidan belgilangan mezon asosida sinflarga bo'linadi. Jumladan, O'zbekiston Respublikasida xavfli chiqindilar 5 sinfga bo'linadi: eng xavfli, xavfli, mo'tadil xavfli, xavfi kam bo'lgan va amalda xavfli bo'lmagan chiqindilar.

Yuqoridagilardan kelib chiqib, aytish mumkinki, xavfli chiqindilar atrof-tabiiy muhit va inson sog'lig'iga zarar yetkazishi bilan bir qatorda jamoat xavfsizligi uchun ham o'ta xavfli predmetlar hisoblanadi.

Shu sababdan ham xavfli chiqindilar kontrabanda predmeti sifatida qonunchilikda belgilab qo'yilishi lozim.

Ma'lumki, JKning 246-moddasida diniy ekstremizm, separatizm va aqidaparastlikni targ'ib qiluvchi materiallar kontrabanda predmeti sifatida e'tirof etilgan. Albatta, mazkur materiallarning kontrabanda predmeti sifatida belgilanishida, eng avvalo, ularni O'zbekiston Respublikasi hududiga olib kirish taqiqlangani, qolaversa, jamoat xavfsizligiga katta zarar yetkazishi yoki shunday zarar yetkazishning real xavfini keltirib chiqarishi mumkinligi inobatga olingan.

Shu o'rinda bir jihatga e'tibor qaratish lozim deb o'ylaymiz. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 15-dekabrda PF-5286-son Farmoni bilan O'zbekiston Respublikasiga import qilinishi (olib kelinishi) taqiqlangan buyumlar ro'yxati tasdiqlangan.

Mazkur ro'yxatdagi davlat va jamiyat tuzumini qo'porish, hududiy yaxlitlik, siyosiy mustaqillik va davlat suverenitetini buzishga yo'naltirilgan, urush, terrorizm, zo'ravonlik, milliy ustunlik va diniy nafrat, irqchilik va uning turlari (antisemitizm, fashizm)ni targ'ib qiluvchi bosma asarlar, qo'lyozmalar, klishe'lar, rasmlar, fotosuratlar, fotoplyonkalar, negativlar, kino-, video- va audiomahsulotlar, gramzapislari, ovozli materiallar, shuningdek, pornografiya mazmunidagi materiallar O'zbekiston Respublikasiga import qilinishi taqiqlangan buyumlar sifatida qayd etilgan.

Bundan tashqari, O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksining Jamoat xavfsizligiga qarshi jinoyatlar bobidan o'rin olgan 244¹-moddasi, ya'ni jamoat xavfsizligi va jamoat tartibiga tahdid soladigan materiallarni tayyorlash yoki tarqatish jinoyatida "diniy ekstremizm, separatizm va aqidaparastlik g'oyalari bilan yo'g'rilgan materiallar" bilan bir qatorda "qirg'in solish yoki fuqarolarni zo'rlik bilan ko'chirib yuborishga da'vat etadigan yoxud aholi orasida vahima chiqarishga qaratilgan materiallar" ham jamoat xavfsizligiga qarshi qaratilgan materiallar ekanligi inobatga olinib, 244¹-moddada nazarda tutilgan jinoyatning predmeti sifatida belgilab qo'yilgan.

Qolaversa, yuqorida qayd etilgan materiallarni tarqatish xavfi diniy ekstremizm, separatizm va aqidaparastlikni targ'ib qiluvchi materiallarni tarqatish xavfi bilan deyarli bir xil. Lekin nima sababdan qonun chiqaruvchi tomonidan bu jihatga e'tibor qaratilmagan? Bu esa amaliyotda yuqoridagi materiallar kontrabanda predmeti sifatida belgilanmaganligi bois ularni bojxona chegarasidan qonunga xilof ravishda o'tkazish davlat va jamoat xavfsizligiga katta zarar yetkazganligi sababli ijtimoiy

xavflilik darajasi yuqori bo'lishiga qaramasdan, aslida, erkin fuqarolik muomalasida bo'lgan tovarlarni qonunga xilof ravishda bojxona chegarasidan o'tkazganlik uchun javobgarlik belgilangan Jinoyat kodeksining 182-moddasi, ya'ni bojxona to'g'risidagi qonun hujjatlarini buzish jinoyati sifatida noto'g'ri kvalifikatsiya qilinishiga olib kelmoqda. Bunday holat, birinchidan, ushbu qilmishning ijtimoiy xavflilik darajasi yuqori ekanligini inobatga olib, jinoyat sodir etishda aybdor bo'lgan shaxsga nisbatan qo'llanadigan jazo yoki boshqa huquqiy ta'sir chorasi odilona bo'lishi lozimligi, ya'ni jinoyatning og'ir-yengilligi, ayb va shaxsning ijtimoiy xavflilik darajasiga muvofiq bo'lishi kerakligini talab qiluvchi "odillik prinsipi"ga, ikkinchidan, yangi jinoyat sodir etilishining odini olish uchun zarur hamda yetarli bo'ladigan jazo tayinlanishi yoki boshqa huquqiy ta'sir chorasi qo'llanishi kerakligini talab qiluvchi "insonparvarlik prinsipi"ga ziddir.

Shu sababdan yuqorida qayd etilgan materiallarni kontrabanda predmeti sifatida belgilab, albatta, jazo tayinlashda odillik, insonparvarlik hamda individuallik qoidalariga amal qilgan holda bunday qilmishlarga nisbatan og'irroq sanksiyalarni qo'llab, jazo tayinlash maqsadga muvofiq.

Yuqoridagi fikrlarni inobatga olgan holda quyidagi predmetlarni ham JKning 182-moddasi qamrovi doirasidan chiqarish, ular uchun javobgarlikni og'irlashtirish hamda JKning 246-moddasi qamrovidagi predmetlar doirasiga kiritish tavsiya etiladi: davlat va jamiyat tuzumini qo'porish, hududiy yaxlitlik, siyosiy mustaqillik va davlat suverenitetini buzishga yo'naltirilgan, urush, terrorizm, zo'ravonlik, milliy ustunlik va diniy nafrat, irqchilik va uning turlari (antisemitizm, fashizm)ni targ'ib qiluvchi predmetlar, shuningdek, pornografiya mazmunidagi materiallar.

Bojxona to'g'risidagi qonunchilikni buzishning obyektiv tomoni JKning 246-moddasida ko'rsatilgan predmetlardan tashqari boshqa predmetlarni O'zbekiston Respublikasining bojxona chegarasidan har qanday usul bilan, shu jumladan, xalqaro pochta orqali jo'natish, quvurli transport va elektr uzatish tarmoqlaridan foydalanish yo'li bilan o'tkazish, ya'ni ularni O'zbekiston Respublikasi hududidan olib chiqish (eksport qilish) yoki uning hududiga olib kirish (import qilish)dan iborat bo'ladi. Odatda bojxona to'g'risidagi qonunchilikni buzish faol harakatlar shaklida sodir etiladi, biroq uni jinoiy harakatsizlik yo'li bilan sodir etish holatlari ham uchrab turadi. Bunday holatlar jinoyat bir nechta sheriklar, shu jumladan, uyushgan guruh tomonidan sodir etilib, ayrim sheriklarning jinoyatni sodir etishda tutgan o'rni tovarlarni bojxona chegarasidan bevosita o'tkazish harakatlarini sodir etishga bog'liq bo'lmasligi mumkin.

Obyektiv tomondan JKning 182-moddasida nazarda tutilgan jinoyat O'zbekiston Respublikasi bojxona chegarasidan turli shakllarda: bojxona nazoratini chetlab; bojxona nazoratidan yashirib; bojxona hujjatlari yoki vositalariga o'xshatib yasalgan hujjatlardan aldash yo'li bilan foydalanib; deklaratsiyasiz yoki boshqa nomga yozilgan deklaratsiyadan foydalanib olib o'tishda ifodalanadi.

MDHga a'zo bo'lgan va hozirda a'zo mamlakatlar JKlarida bojxona to'g'risidagi qonun hujjatlarini buzish uchun javobgarlik belgilangan normalar qiyosiy o'rganilganda, mazkur jinoyat obyektiv tomondan quyidagi harakatlar orqali sodir etiladi:

- predmetni bojxona nazoratini chetlab o'tib (Gruziyada aylanib o'tish orqali), bojxona chegarasidan o'tkazish (Ozarbayjon, Armaniston, Belarus Respublikasi, Qozog'iston, Rossiya Federatsiyasi, Moldova, Tojikiston, Turkmaniston, Ukraina davlatlarida);
- predmetni bojxona nazoratidan yashirib, bojxona chegarasidan o'tkazish (Ozarbayjon, Armaniston, Belarus Respublikasi, Gruziya, Qozog'iston, Rossiya Federatsiyasi, Tojikiston, Turkmaniston, Ukraina davlatlarida);
- predmetni bojxona hujjatlari yoki vositalariga o'xshatib yasalgan hujjatlardan aldash yo'li bilan foydalanib, bojxona chegarasidan o'tkazish (Ozarbayjon, Armaniston, Belarus Respublikasi, Qozog'iston, Rossiya Federatsiyasi, Moldova, Tojikiston, Turkmaniston davlatlarida);
- predmetni deklaratsiyasiz yoki ishonchsiz (Belarus Respublikasida ishonchsiz ekanligi ayon bo'lgan) deklaratsiyadan foydalanib, bojxona chegarasidan o'tkazish (Ozarbayjon, Belarus Respublikasi, Qozog'iston, Rossiya Federatsiyasi, Moldova, Tojikiston, Turkmaniston davlatlarida);
- predmetni deklaratsiyaga yolg'on ma'lumotlarni kiritish orqali bojxona chegarasidan o'tkazish (Gruziyada);
- predmetni bojxona chegarasi orqali olib kirish qoidalarini buzib, bojxona chegarasidan o'tkazish (Gruziyada);
- predmetni bojxona chegarasi orqali olib chiqish qoidalarini buzib, bojxona chegarasidan o'tkazish (Gruziyada);
- predmetni yashirib o'tkazish uchun maxsus tayyorlangan yoki saqlash uchun moslashtirilgan yashirin yo'llar orqali bojxona chegarasidan o'tkazish (Moldovada);
- predmetni qonunga xilof ravishda bojxona chegarasidan o'tkazish (Ukrainada).

Bojxona chegarasidan olib o'tish tovarlar yoki transport vositalarini har qanday usulda, shu jumladan, xalqaro pochta jo'natmalarini yuborish, quvur transporti hamda elektr uzatish liniyalaridan foydalanish yo'li bilan bojxona hududiga olib kirish yoki olib chiqish harakatlarini amalga oshirishni anglatadi. Shunday harakatlar jumlasiga quyidagilar kiradi:

tovarlar yoki transport vositalari bojxona hududiga olib kirilganda, shu jumladan, erkin bojxona zonalari va erkin omborlar hududidan olib kirilganda, bojxona chegarasidan amalda o'tish;

tovarlar yoki transport vositalari bojxona hududidan olib chiqilganda, shu jumladan, erkin bojxona zonalari va erkin omborlar hududiga olib chiqilganda, bojxona deklaratsiyasini taqdim etish yoki tovar yoxud transport vositalarini olib chiqish maqsadini amalga oshirishga bevosita qaratilgan o'zga harakatni bajarish.

R. Kabulovning fikricha, tovarlarni olib o'tish (yoki boshqa tarzda ko'chirish) nazoratsiz yoki nazoratdan yashirib o'tish maxsus tayyorlangan narsa yashiradigan hamyonlar, joylarda bojxona chegarasidan boyliklarni yashirib olib o'tayotganda, shuningdek, ushbu maqsadlarda maxsus moslashgan idishlar yoki transport vositalaridagi pana joylar, bagajlar, kiyim-kechaklar, oziq-ovqat mahsulotlari (masalan, ikki qavat tagligi bo'lgan jomadon yoki konserva bankasidan foydalanish, kiyimda bo'shliq yoki narsa yashiradigan joylarni qoldirish va hokazolar)da namoyon bo'ladi [2, 232–233-b.].

Shuni e'tirof etish lozimki, bojxona nazorati deganda qonun hujjatlari va xalqaro shartnomalarga rioya etilishini ta'minlash maqsadida bojxona organlari amalga oshiradigan tadbirlar majmuyi tushuniladi.

Bojxona to'g'risidagi qonunchilikni buzish predmetini bojxona nazoratini chetlagan holda o'tkazish deganda bojxona to'g'risidagi qonunchilikni buzish buyumlarining ularni o'tkazish uchun zarur bo'lgan tegishli hujjatlarning bojxona organi xodimlari tekshiruvsiz yoki bojxona idoralari belgilagan joylardan o'zga joydan, yo bo'lmasa bojxona nazoratini amalga oshirish vaqtidan boshqa vaqtda o'tkazilishi tushuniladi.

Bojxona nazoratidan yashirish deganda bojxona to'g'risidagi qonunchilikni buzish buyumlarini xufiya joylardan va topishni qiyinlashtiradigan usullardan foydalanib yoki bir tusdagi ashyoga ikkinchisining ko'rinishini berib o'tkazishni tushunish lozim.

Maxsus saqlash joylari – bu xufiya joylar, shuningdek, bojxona to'g'risidagi qonunchilikni buzish maqsadlarida transport vositalariga oldindan qayta ishlanib, yig'ilib va shunga o'xshash yo'llar bilan jihozlangan hamda moslashtirilgan konstruktiv sig'imli idishlar va boshqa ashyolarni hisoblashdir.

Hujjatlardan aldash yo'li bilan foydalanish deganda ashyolarni, tovar va boshqa qimmatliklarni bojxona chegarasidan o'tkazish uchun asos tariqasida qalbaki hujjatlar, qonunga xilof yo'llar bilan olingan hujjatlar yoxud yolg'on ma'lumotlar yozilgan hujjatlarni bojxona nazoratiga taqdim etishni tushunish lozim. R.K. Kabulovning fikricha, bojxonanikiga o'xshash hujjatlar yoki vositalardan aldov yo'lida foydalanish aybdorning soxta hujjatlar taqdim etish yo'li bilan bojxona chegarasidan tovarlar yoki boshqa boyliklarni noqonuniy olib o'tishini bildiradi [2, 233-b.]. Aybdor faqat soxta hujjatlardan foydalanib qolmay, balki haqiqiy hujjatlarga ham olib o'tilayotgan yuk va hokazolarning miqdori, hajmi, bahosi to'g'risida tuzatish va qo'shimchalardan iborat o'zgarishlar kiritadi.

Bojxona identifikatsiya vositalari deganda so'rg'ichlash, muhrlash, raqamli, harfli va boshqacha tamg'alar, identifikatsiya belgilarini qo'yish, shtamplash, namuna va nusxalar olish, tovarlar, boshqa qimmatliklarni xatlash, chizmalar tuzish, miqyosni tasvirlash, fotosuratlar, rasmlar tayyorlash, tovarlar bilan birga yuboriladigan va boshqa hujjatlardan foydalanish va hokazolar tushuniladi.

Bojxona to'g'risidagi qonunchilikni buzish predmetlarini deklaratsiyaga kiritmaslik yoki o'zgacha nom bilan deklaratsiyaga kiritish deganda shaxslarning chegaradan o'tkazilishi lozim bo'lgan bojxona to'g'risidagi qonunchilikni buzish ashyolari yoxud tovar yoki boshqa qimmatliklarni deklaratsiya qilish tartibini buzishi bilan bog'liq harakatlari, ya'ni bojxona qonunlari tomonidan o'rnatilgan deklaratsiya qilish formasi va joyi, uni amalga oshirish tartibi, deklaratsiya va boshqa qo'shimcha hujjatlar taqdim etish muddatlari to'g'risidagi talablarga rioya etmaslik, shuningdek, O'zbekiston Respublikasi hududiga olib kirilayotgan yoki uning hududidan olib chiqilayotgan bojxona to'g'risidagi qonunchilikni buzish ashyolari, tovar yoki boshqa qimmatliklarning turi, soni xususida deklaratsiyaga soxta ma'lumotlar kiritish tushuniladi. R.K. Kabulovning fikricha, bayon qilinmagan yoki o'zga nom bilan bayon qilingan tovarlar yoki boshqa boyliklarni ko'rsatish tovarlarni bojxona chegarasidan nomini ko'rsatib yoki o'zga nom bilan olib o'tishni taqozo etadi [2, 233-b.].

Tovarlar yoki boshqa predmetlar O'zbekiston Respublikasining bojxona chegarasidan o'tkazilgan, ya'ni uning bojxona hududiga olib kirilgan yoki undan boshqa davlat hududi, erkin bojxona mintaqasi yoki erkin omborga olib chiqilgan vaqtdan boshlab bojxona to'g'risidagi qonunchilikni buzish tamom bo'lgan jinoyat hisoblanadi.

Bojxona to'g'risidagi qonunchilikni buzishda jinoyatga tayyorgarlik ko'rish va jinoyatga suiqasd bosqichlari ham mavjud bo'lishi mumkin. Bojxona to'g'risidagi qonunchilikni buzishga tayyorgarlik ko'rish tariqasida, masalan, strategik ahamiyatga ega bo'lgan tovarlar, giyohvandlik vositalari olib chiqishga litsenziyalarni, milliy qadriyatlarni olib chiqishga guvohnomalarni noqonuniy qo'lga kiritish borasidagi harakatlar; yashirin joylarni jihozlash; boshqa shaxslarni bojxona to'g'risidagi qonunchilikni buzish va ushbu jinoyatni sodir etish uchun sharoit yaratishga qaratilgan boshqa harakatlarni birgalikda sodir etishga og'dirishni ko'zdan kechirish kerak. Biroq shuni qayd etib o'tish lozimki, tayyorgarlik ko'rish harakatlari yashirin kechishi va ularni isbotlash qiyin bo'lgani sababli jinoiy ishlar ushbu bosqichda juda kam qo'zg'atiladi.

Sud amaliyoti tovar O'zbekiston Respublikasining bojxona chegarasini kesib o'tgan damdan boshlab bojxona to'g'risidagi qonunchilikni buzishni tamom bo'lgan jinoyat deb tan oladi.

Bu bojxona to'g'risidagi qonunchilikni buzishni ham O'zbekiston Respublikasi hududiga olib kirish (import qilish) hamda O'zbekiston Respublikasi hududidan olib chiqish (eksport qilish)da bojxona to'g'risidagi qonunchilikni buzish predmetlari bojxona chegarasidan o'tkazilgan vaqtdan boshlab tamom bo'lgan jinoyat deb topish imkonini beradi. Bunday o'tkazish tamom bo'lmagunga qadar qilmish, aniqlangan jinoyat qayerda to'xtatilganidan qat'i nazar, tegishli ravishda faqat bojxona to'g'risidagi qonunchilikni buzishga tayyorgarlik ko'rish yoki uni sodir etishga suiqasd alomatlarigagina ega bo'ladi.

Yuqoridagi tahlildan shunday xulosaga kelish mumkinki, bojxona to'g'risidagi qonunchilikni buzishda jinoyat obyektiv tomonining fakultativ belgisi hisoblangan jinoyat sodir etish joyi, usuli, vaqti, quroli jinoyatni kvalifikatsiya qilish uchun zaruriy belgi sifatida e'tirof etilishi lozim.

Masalan, bojxona to'g'risidagi qonunchilikni buzish jinoyatining obyektiv tomoni fakultativ belgisi sifatida jinoyat sodir etish joyi O'zbekiston Respublikasi bojxona chegarasi hisoblanadi. O'zbekiston Respublikasi Bojxona kodeksiga binoan, bojxona chegarasi deganda, O'zbekiston Respublikasi bojxona hududining sarhadlari, shuningdek, erkin bojxona zonalari va erkin omborlarning tegralari tushuniladi. O'zbekiston Respublikasining quruqlikdagi hududi, hududiy va ichki suvlari hamda ular ustidagi havo bo'shlig'i bojxona hududini tashkil etadi.

Shuni qayd etish lozimki, jinoyat aynan bojxona chegarasi (jinoyat sodir etish joyi) orqali bojxona nazoratini chetlab yoki yashirib yoxud yuqorida qayd etilgan boshqa usullar orqali kontrabanda predmetini olib o'tishda ifodalanadi. Mazkur predmetlarni bojxona chegarasi hisoblanmagan boshqa joylarda olib yurish, albatta, bojxona to'g'risidagi qonunchilikni buzish sifatida kvalifikatsiya qilinmaydi.

O'zbekiston Respublikasi hududida erkin bojxona zonalari va erkin omborlar bo'lishi mumkin. Ularning hududlari, agar qonun hujjatlarida boshqacha tartib nazarda tutilmagan bo'lsa, O'zbekiston Respublikasi bojxona hududidan tashqarida joylashgan deb qaraladi. Bojxona hududi sarhadlari, shuningdek, erkin bojxona zonalari va erkin omborlarning tegralari O'zbekiston Respublikasining bojxona chegarasi hisoblanadi. Demak, shaxs harakatlarini jinoiy deb topishda jinoyat sodir etish joyi jinoyat obyektiv tomonining zaruriy belgisi sanaladi.

Umumiy ofat sharoitidan foydalangan holda yoki favqulodda holat vaqtida yoxud ommaviy tartibsizliklar jarayonida jinoyat sodir etish jazoni og'irlashtiruvchi holatlar deb topilishi lozimligi haqidagi qoida mazmunidan kelib chiqadigan bo'lsak (JKning 56-moddasi 1-qismi "i" bandi), jinoyat sodir etish sharoiti bojxona to'g'risidagi qonunchilikni buzish jinoyati uchun javobgarlik masalasini belgilashda zaruriy ahamiyatga ega bo'lmaydi, balki jazo tayinlashda og'irlashtiruvchi holat sifatida qaralishi lozim [3, 15-b.]. Shuningdek, jinoyat vositasi ham jinoyatni kvalifikatsiya qilishning zaruriy belgisi hisoblanadi. Xususan, bojxona to'g'risidagi qonunchilikni buzish jinoyatini sodir etilgan deb topish uchun shaxs tomonidan bojxona hujjatlari yoki vositalariga o'xshatib yasalgan hujjat va vositalardan aldash yo'li bilan foydalanilgan yoxud deklaratsiyasiz yoki boshqa nomga yozilgan deklaratsiyadan foydalanilgan bo'lishi zarur.

Yuridik ahamiyatga ega bo'lgan shaxsga bojxona chegarasi orqali ma'lum bir tovar va ashyolarni qonuniy asosda olib o'tish huquqini beradigan hujjatlar sirasiga belgilangan tartibda to'ldirilgan bojxona deklaratsiyasi, muayyan tovarlarni olib o'tishga ruxsat etadigan tashkilot va muassasalar tomonidan berilgan hujjatlar, masalan, valyuta sotib olib, uni olib o'tish haqida bank tomonidan berilgan ma'lumotnoma kiradi. Bunday hujjatlardan aldov yo'li bilan foydalanish deganda, haqiqiy ish blankalariga o'chirish yoki to'g'rilash yo'li bilan yolg'on ma'lumotlar kiritib, ularni soxtalashtirish; muddati o'tib ketgan hujjatlarga boshqa tovar va ashyolarga taalluqli tavsif va ma'lumotlar kiritish tushuniladi [3, 15-b.].

Bundan tashqari, jinoyatni sodir etish usuli ham jinoiy javobgarlikni belgilashda zaruriy ahamiyatga ega. Ya'ni bojxona nazoratini chetlab, bojxona nazoratidan yashirib, bojxona hujjatlari yoki vositalariga o'xshatib yasalgan hujjat va vositalardan aldash yo'li bilan foydalanib, deklaratsiyasiz yoki boshqa nomga yozilgan deklaratsiyani qo'llab, jinoyat predmetining chegaradan olib o'tilishi jinoyatni sodir etish usuli deb belgilanadi.

Tadqiqot natijalari tahlili

Mazkur tadqiqotda qayd etilgan tahlillardan kelib chiqqan holda iqtisodiyot asoslariga qarshi jinoyatlarning turi sifatida bojxona to'g'risidagi qonunchilikni buzishning obyektiv belgilari tahlili yuzasidan quyidagi natijalarga e'tibor qaratish mumkin:

1. Bojxona to'g'risidagi qonunchilikni buzish obyekti bo'yicha quyidagilar bildiriladi:

maxsus obyekt – iqtisodiyot sohasi xavfsizligini ta'minlaydigan ijtimoiy munosabatlar;

turdosh obyekt – iqtisodiyot asoslariga rioya qilish tartibini ta'minlovchi ijtimoiy munosabatlar;

bevosita asosiy obyekt – erkin fuqarolik muomalasidagi tovarlar

va boshqa predmetlarni O'zbekiston Respublikasining bojxona chegarasidan o'tkazish tartibi va shartlarini belgilovchi ijtimoiy munosabatlar;

bevosita qo'shimcha obyekt – bojxona organlarining normal faoliyatini ta'minlovchi ijtimoiy munosabatlar.

2. JKning 246-moddasida nazarda tutilgan predmetlardan tashqari barcha predmetlarni 182-modda dispozitsiyasida belgilangan usullar orqali davlat chegarasidan o'tkazish bojxona to'g'risidagi qonun hujjatlarini buzish deb qaralishi zarur.

3. Quyidagi predmetlarni ham *JKning 182-moddasi qamrovi doirasidan chiqarish*, ular uchun javobgarlikni og'irlashtirish hamda JKning 246-moddasi qamrovidagi predmetlar doirasiga kiritish tavsiya etiladi:

xavfli chiqindilar;

davlat va jamiyat tuzumini qo'porish, hududiy yaxlitlik, siyosiy mustaqillik va davlat suverenitetini buzishga yo'naltirilgan, urush, terrorizm, zo'ravonlik, milliy ustunlik va diniy nafratni, irqchilik va uning turlari (antisemitizm, fashizm)ni targ'ib qiluvchi predmetlar, shuningdek, pornografiya mazmunidagi materiallar.

Xulosalar

Iqtisodiyot asoslariga qarshi jinoyatlar turi sifatida bojxona to'g'risidagi qonunchilikni buzishning obyektiv belgilarini tushunish va to'g'ri talqin qilish orqali mazkur sohadagi jinoyatlarning oldini olish hamda bartaraf etish, sud-tergov amaliyotida huquqni qo'llash faoliyati yagonaligini ta'minlash, qilmishlarni to'g'ri kvalifikatsiya qilish, shuningdek, qonunchilik normalarining turlicha sharhlanishiga yo'l qo'ymaslik hamda iqtisodiyot va bojxona sohasidagi ijtimoiy munosabatlarni tartibga soluvchi qonunchilik normalarining jinoyat-huquqiy ahamiyatini yanada teranroq anglashga erishiladi.

REFERENCES

1. Usmonaliev M. Jinoyat huquqi [Criminal law]. Tashkent, Yangi asr avlodi Publ., 2005, p. 154.
2. G'ulomov Z.X., Zufarov R.A., Kabulov R.K., Qodirov M.M. et al. O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksiga sharhlar [Commentaries on the Criminal Code of the Republic of Uzbekistan]. Tashkent, Adolat Publ., 1997, p. 307.
3. Zokirova O.G'. Kontrabanda uchun jinoiy javobgarlik: O'zbekistonga yordam bermang [Criminal responsibility for smuggling: do not help Uzbekistan]. Responsible ed. M.Kh. Rustambayev. Tashkent, TSIL, 2007, p. 12.

4. Rustambayev M.H. O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksiga sharhlar [Comments on the Criminal Code of the Republic of Uzbekistan]. Special part. Tashkent, Legal literature publishing house, 2021, vol. 2, pp. 525–526.
5. Ugolovnoye pravo Rossii [Criminal law of Russia]. Special part. Ed. V.V. Zdravomyslova. Moscow, 1996, p. 131.
6. Ugolovnoye pravo Rossii [Ugolovnoye pravo Rossii [Criminal law of Russia]. Special part. Ed. A.I. Raroga. Moscow, 1997, p. 111.
7. Ugolovnoye pravo [Criminal law]. General and Special Parts. Eds. N.I. Vetrova, Yu.I. Lyapunov. Moscow, 2001, pp. 388–389.
8. Chuchayev A.I., Ivanova S.Yu. Tamozhennyie prestupleniya v novom TK RF [Customs crimes in the new Customs Code of the Russian Federation]. *State and Law*, 1998, no. 11, p. 43.
9. Rossiyskoye ugolovnoye pravo [Russian criminal law]. Special part. Eds. M.P. Zhuravleva, S.I. Nikulin. Moscow, 2001, p. 187.
10. Tamozhennoye pravo [Customs Law]. Ed. V.N. Gavrikidze. Moscow, 1995, p. 192.
11. Aripov D.U. O'zbekiston Respublikasining "Chiqindilar"gi qonuniga sharh [Commentary on the Law of the Republic of Uzbekistan on "Waste"]. Tashkent, TSIL, 2007, p. 3.
12. Lopashenko N. Ekologicheskiye prestupleniya: nauchno-prakticheskiy kommentariy [Ecological crimes: scientific and practical commentary]. St. Petersburg, Legal Center Press, 2002, p. 64.
13. Kabulov R., Atajonov A. et al. Jinoyat huquqi [Criminal law]. Special part. Tashkent, Ministry of Internal Affairs Academy of the Republic of Uzbekistan, 2014, 824 p.
14. Ermashev J.M. Bojxona to'g'risidagi qonunchilikni buzish tushunchasi va ushbu qilmish uchun jinoiy javobgarlik nazarda tutilgan qonunchilik hujjatlarining rivojlanishi [The concept of violation of customs legislation and the development of legislation providing for criminal liability for this act]. *Journal of Law Research*, 2023, vol. 8, iss. 2, pp. 53–63. DOI: 10.5281/zenodo.7659374
15. Yermashev Zh.M. Voprosy pravovogo obespecheniya deyatel'nosti khakimov v Respublike Karakalpakstan i sovershenstvovaniya ikh funktsiy [Issues of legal support for the activities of khakims in the Republic of Karakalpakstan and improvement of their functions]. *Bulletin of Science and Practice*, 2020, vol. 6, no. 9, pp. 324–329. DOI: 10.33619/2414-2948/58

KRIMINOLOGIYA VA JINOIY ODIL SUDLOV

ILMIY-AMALIY JURNAL

2023-yil 1-son

VOLUME 3 / ISSUE 1 / 2023

DOI: 10.51788/TSUL.CCJ.3.1

MUASSIS: TOSHKENT DAVLAT YURIDIK UNIVERSITETI

BOSH MUHARRIR:

N. Salayev

TDYU Jinoyat huquqi, kriminologiya va korrupsiyaga qarshi kurashish kafedrası professori, yuridik fanlar doktori – bosh muharrir

BOSH MUHARRIR:

Y. Kolenko

O'zbekiston Respublikasi Huquqni muhofaza qilish akademiyasi boshlig'i – bosh muharrir

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI

D. Bazarova

TDYU Jinoyat-protsessual huquqi kafedrası mudiri, yuridik fanlar nomzodi, professor – bosh muharrir o'rinbosari

Mas'ul muharrir: K. Hakimov

Muharrirlar: F. Muhammadiyeva, Y. Yarmolik, Sh. Yusupova

Musahhih: M. Patillayeva

Texnik muharrirlar: U. Sapayev, D. Rajapov

Tahririyat manzili:

100047. Toshkent shahar, Sayilgoh ko'chasi, 35.

Tel.: (0371) 233-66-36, 233-41-09.

Faks: (0371) 233-37-48.

Veb-sayt: www.ccj.tsul.uz

E-mail: criminologyjournal@tsul.uz

Obuna indeksi: 1386.

Jurnal 2023-yil 29-aprelda tipografiyaga topshirildi.

Qog'oz bichimi: A4.

Shartli 7,44 b.t. Adadi: 100. Buyurtma: № 20.

TDYU tipografiyasida chop etildi.

ISSN 2181-2179

© Toshkent davlat yuridik universiteti